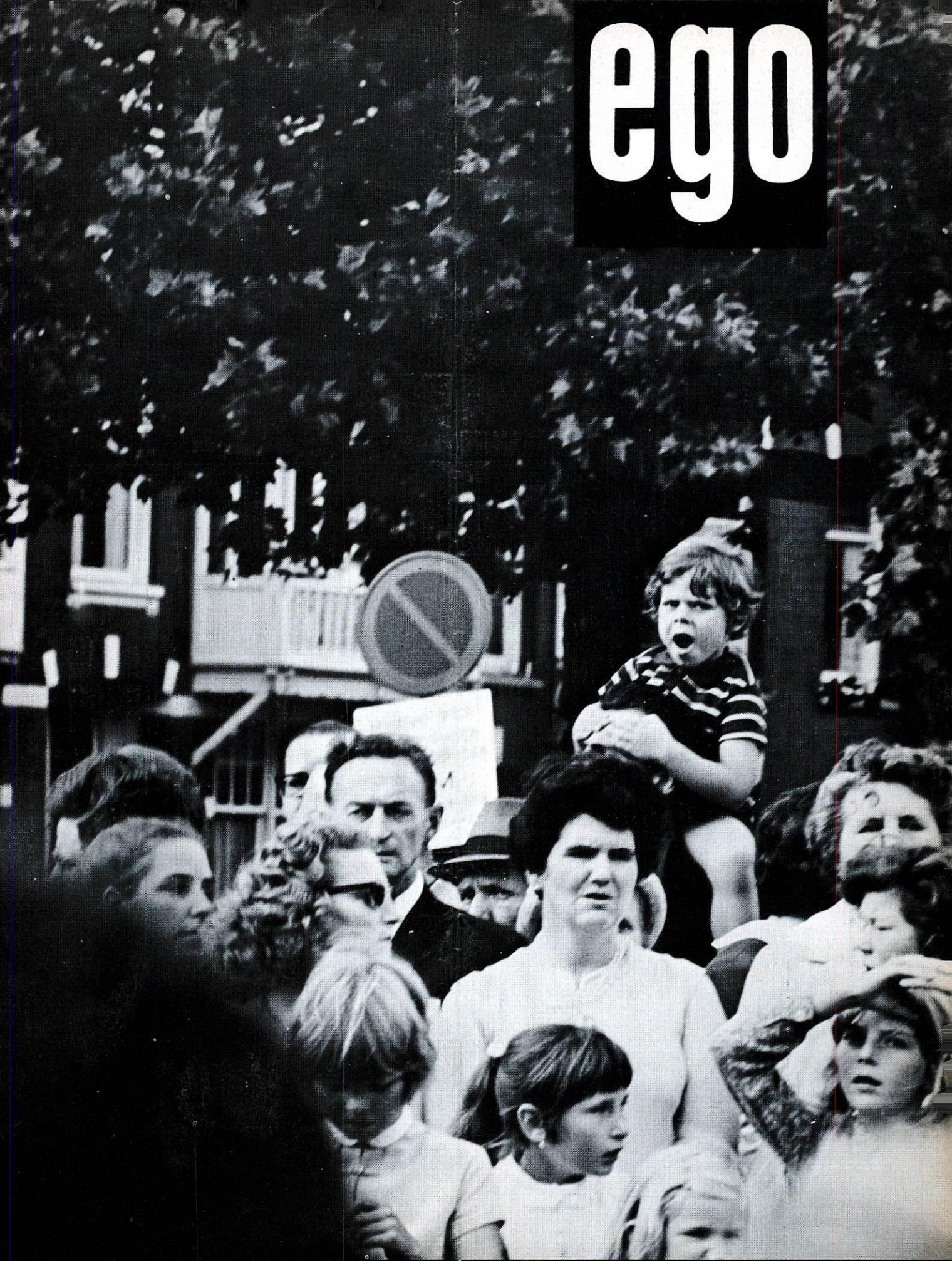

ego

DEZE MAAND

H. Lips: **Humanisme en samenleving.** Pag. 4 en 5.

Peter Moreé: **Diamonds are forever.** Pag. 6 en 7.

Wim Jesse: **Coen Moulijn.** Pag. 9.

Krijgstucht III

Voor me ligt de „Nota inzake de herziening van het militaire tuchtrecht” van de ministers van defensie en justitie.

Hij is net uit en ik heb er dan ook nog geen enkel commentaar op gelezen. Dezer dagen zal hij in de Tweede Kamer worden behandeld en dan zullen we dus meer weten omtrent de politieke reacties.

Vandaag dus niet meer dan enkele, voorlopige, persoonlijke opmerkingen. De nota bevat een aantal waardevolle beslissingen: Afschaffing van streng arrest en afschaffing van plaatsing in de tuchtklasse te Nieuwersluis. Wat dit laatste betreft: de minister heeft de kommandanten uitdrukkelijk verzocht om, vooruitlopend op de te nemen maatregelen, deze straffen niet meer op te leggen. Dat betekent dat als de huidige gestraften zijn afgemarcheerd de tuchtklasse Nieuwersluis is opgedoekt. Onze zegen heeft het, wij hebben altijd onoverkomelijke bezwaren tegen dit instituut gehad. Verder vervalt als straf de verlaging in rang.

Er komt een nieuwe straf bij: de geldboete. Variërend van f 2,50 tot f 100,— maar nooit meer dan 10 pct. van het bruto-maandsalaris.

Verzwaard en licht arrest blijven gehandhaafd met de nadrukkelijke bepaling dat deze straffen nimmer tot „opsluiting” mogen leiden.

Verder nog strafdienst tot maximaal twee uren per dag en ten hoogste gedurende acht dagen.

Alles bij elkaar toch nog een rijkelijk assortiment van mogelijkheden waar het gaat om interne orde-maatregelen. Vooral als daarbij wordt bedacht dat een combinatie van mogelijkheden in de nota niet wordt uitgesloten.

De nota is vooral belangrijk om het voornemen dat erin wordt aangekondigd om de militaire gedragsregels opnieuw en modern te formuleren. Wel menen de ministers dat in de militaire gedragsregels beperking van de uitoefening van grondrechten en van het genot van fundamentele vrijheden geoorloofd is maar zij merken tevens op dat deze regels grondwettig en tevens verenigbaar behoren te zijn met het Europees verdrag tot bescherming van de mens.

De nieuwe wet op de krijgstucht die deze gedragsregels zal moeten vaststellen zal uiteraard in de Staten-generaal worden behandeld. We menen er op te mogen vertrouwen dat er daarbij nauwlettend op zal worden toegezien dat niet meer vrijheidsbeperking in de wet wordt opgenomen dan voor een normaal functioneren van de strijdkrachten strikt noodzakelijk is. Desondanks betreuren wij het dat de ministers de tuchtrechterlijke strafbevoegdheid in handen van de kommandanten laten.

De volledige overheveling van de tuchtrechtspraak in handen van de onafhankelijke militaire strafrechter verwerpen de ministers op grond van de gedachte dat de bestraffing van eenvoudige overtredingen van de militaire gedragsregels, ook ten bate van de militairen zelf, niet in handen van de strafrechter behoort te liggen en de instelling van een aparte, onafhankelijke, militaire tuchtrechter verwerpen zij op praktische gronden, bij kleine, geïsoleerde eenheden zou dat immers op moeilijkheden stuiten.

De bezwaren aan het handhaven van de strafbevoegdheid bij kommandanten trachten zij dan op twee manieren te ontkomen:

1. Door een betere tuchtrechtsprocedure. De beschuldigde zal het recht hebben getuigen te laten oproepen en zal zich kunnen laten bijstaan door een vertrouwensman (uit het eigen onderdeel). Bovendien zal er sprake moeten zijn van een werkelijke bewijsvoering waarvoor wettelijke regels zullen worden opgesteld.

2. Iedere gestrafte heeft het recht onmiddellijk in beroep te gaan bij de militaire strafrechter. Daar zal hij dan de normale rechtsprocedure krijgen. Wat de ministers voorstellen is ongetwijfeld een verbetering maar wij zouden toch gekozen hebben voor de aparte, onafhankelijke militaire tuchtrechter.

In ieder geval is de nota een uitstekend uitgangspunt voor een verdere ontwikkeling van het militair tuchtrecht. Het woord is nu aan de Tweede Kamer. Moge ze er een nuttig gebruik van maken!

Red.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

*Nr. 2 februari 1972
11de jaargang*

Redacteur: H. Lips, Hoofdradsman

Adres redactie en administratie:

*Bureau Hoofdradsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878*

Vaste medewerkers:

*Jan Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal*

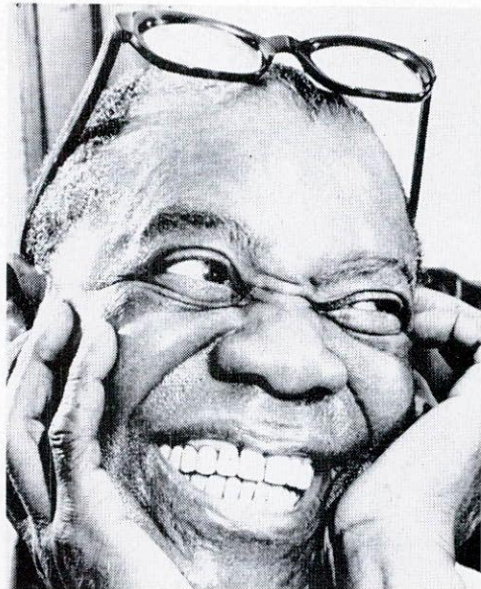
*Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgiro-rekening 480414 t.n.v. Hoofdradsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen
Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.*

Bij de voorplaat:

*Optocht in Amsterdam.
Barton C. van Flymen vond dit jochie op de schouders van zijn vader.*

De genialiteit van Louis Armstrong

JAZZ

In november 1930 kwam Roy Eldridge als 19-jarige trompet-talent naar New York, toen al het onbetwiste centrum van het jazz-gebeuren. „Ik was twee maanden bezig geweest om me op mijn komst naar New York voor te bereiden. Dat betekende elke dag 8 of 9 uur studeren. Want je weet wat voor fantastische verhalen er in die tijd over de Newyorkse muzikanten de ronde deden,” vertelde Eldridge vorig jaar in het blad *Down Beat*.

„Wat gebeurde, was dat ik al mijn tijd aan mijn techniek had besteed. Ik kon niet swingen en ik speelde nooit een langzaam nummer zonder in dubbel tempo over te gaan. Ik begreep ook niet hoe iemand de trompettisten die konden swingen en ballads spelen, goed kon vinden. Ik had nooit veel van Louis Armstrong gehoord. Op trompet hield ik van Rex Stewart (hij speelde razendsnel) en van Red Nichols.”

Een paar weken na Eldridge's aankomst in New York trad Armstrong op in het Lafayette Theater. „Ik ging naar de eerste show en dacht bij mezelf: is dat nou Louis Armstrong? Ik stond op het punt om weg te gaan, maar toen realiseerde ik me dat het maar de eerste show was geweest en ik besloot er nog een af te wachten.”

„Ik zal nooit vergeten wat er toen gebeurde. Ze speelden „Chinatown” en tegen de tijd dat ze aan het derde chorus toe waren, stond de hele zaal recht overeind. Tot mijn verbazing was ik zelf ook opgestaan. Ik was er volkomen van ondersteboven.”

De volgende ochtend ging Eldridge meteen de plaat „Chinatown” van

Louis Armstrong kopen. „Ik draaide hem steeds maar opnieuw en tenslotte kwam ik tot de conclusie dat die knaap niet zo maar noten speelde — hij vertelde een verhaal, net als een groot dichter of schrijver. Zijn timing was zó volmaakt en zijn toon was zó warm, en hij wist hoe je een climax op moest bouwen.”

Het getuigenis van Roy Eldridge (die in de jaren dertig de belangrijkste opvolger van Armstrong zou worden) is slechts één van de ontelbare anecdotes die de ronde doen over de ontzagwekkende invloed die Louis rond 1930 op vrijwel alle jazzmusici uitoefende. Jazz-musicoloog Gunther Schuller schrijft in zijn standaardwerk „Early Jazz”: „Toen Louis Armstrong op 28 juni 1928 de spectaculaire waterval van frasen in de introductie van „West End Blues” ontketende, legde hij de algemene stylistische richting van de jazz voor enkele decennia vast. Bovendien maakte deze vertolking duidelijk, dat de jazz nooit meer terug zou kunnen keren naar het stadium van het pure amusement of de volksmuziek. De klarenstoot van „West End Blues” kondigde eens en voor al aan, dat de jazz de mogelijkheid in zich had om het op te nemen tegen de hoogste vormen van muzikale expressie die op dat moment bekend waren.” In een interview met de *New York Times* ter gelegenheid van zijn 70ste verjaardag op 4 juli 1970 formuleerde Armstrong zelf het wat minder intellectueel maar niet minder duidelijk. Oordelend over zijn oude platen, verklaarde hij kernachtig: „Great! Ain't nobody played nothing like it

since, and can't nobody play nothing like it now.”

Een jaar en twee dagen later, op 6 juli 1971, was Louis Armstrong overleden en werd het tijd voor de posthume loftuizingen, zoals deze van Duke Ellington: „If anyone was Mr. Jazz, it was Louis Armstrong. He was the epitome of jazz and always will be.”

Sindsdien zijn de platenmaatschappijen, zoals gebruikelijk, met grote energie begonnen aan het uitbrengen van schier eindeloze reeksen „Louis Armstrong Memorial”-albums, want de geschiedenis heeft ze wel geleerd dat een dode jazz-grootheid een commercieel goudmijntje kan vormen.

Sommige firma's gingen over tot het haastig plakken van „In-Memoriam”-stickers op bestaande Armstrong-lang speelplaten, en de Franse CBS presteerde het zelfs om nauwelijks een week na Satchmo's dood al een Memorial-dubbelalbum met een speciale rouw-hoes op de markt te brengen (dat betekent dat die mensen al ruim voor Armstrong's overlijden druk bezig moeten zijn geweest met het ontwerpen etc. van dit stemmige platenproject — wie het eerst komt het eerst maalt, hebben ze kennelijk geredeneerd).

Dat pijlsnelle dubbelalbum had uitsluitend commerciële betekenis, maar de Amerikaanse tak van CBS heeft inmiddels die smakeloze Franse stunt ruimschoots gecompenseerd met een Armstrong-album dat voor elke jazzliefhebber rustig onmisbaar kan worden genoemd: „The Genius of Louis Armstrong, volume 1: 1923-1933” (CBS S 66225, 2 LP's in 1 album).

Het gaat hier om een selectie uit de hoofdmoot van Armstrong's platenoeuvre: de stukken die hij tussen 1924 en 1932 opnam voor het label Okeh, met groepen als de Clarence Williams Blue Five, zijn eigen Hot Five en Hot Seven, en tenslotte met zijn eigen big band. Dat materiaal werd al eerder op diverse langspeelplaten heruitgebracht (o.a. de 7 delen tellende „Armstrong V.S.O.P.”-serie van de Franse CBS en 2 platen uit de reeks „Early Jazz Moments” van het Nederlandse label Odeon).

Maar dit Amerikaanse initiatief omvat meer dan het voor de zoveelste keer op 2 LP's rangschikken van een keuze uit Armstrong's topprestaties. De meer dan 40 jaar oude, veelal door een stevige ruis ontsierde opnamen werden behandeld met het gloednieuwe, ingenieuze Dolby-procedé: een uitvinding die het mogelijk maakt om krakende 78-toeren-platen van ongewenste bijgeluiden te ontdoen, zónder (zoals tot dusverre onvermijdelijk was) tegelijk ook de klank van de muziek te schaden, doordat een bepaald frequentiebereik wordt weggesneden.

Behalve door de sensationeel heldere geluidskwaliteit onderscheidt dit album zich ook door de uitstekende keuze van de 27 klassieke stukken die erop staan („Cornet Chop Suey”, „Wild Man Blues”, „Potato Head Blues”, „West End Blues”, „Mahogany Hall Stomp” enz. enz. enz.) en door de zeer informatieve hoestekst van Dan Morgenstern. Voor f 29,50 is dit een stuk springlevende jazz-historie dat geen muziekliefhebber zich mag laten ontgaan.

BERT VUIJSJE

Humanisme en samenleving

Ook in humanistische kring wordt het besef steeds levendiger dat een levens-overtuiging die zich richt op het individuele welzijn van de mens en daarbij de samenlevingspatronen buiten beschouwing laat of slechts in algemene termen benadert in haar wezenlijk streven tekort moet schieten en bovendien juist die mensen die het menselijk welzijn het meest aan het hart gaat op geen enkele wijze bevredigt.

Het humanisme heeft ongetwijfeld reeds sinds lang een sociaal karakter, de invloed die in de vorige eeuw en in het begin van deze eeuw het marxisme op vele humanisten heeft uitgeoefend is daarvan voornamelijk de oorzaak.

Het behoeft dan ook niet te verwonderen dat toen in de vijftiger jaren van deze eeuw een internationale van humanistische organisaties werd opgericht dit sociale element in de verschillende uitspraken en verklaringen werd opgenomen.

Maar tegelijkertijd moet worden vastgesteld dat dat toch als regel niet verder kwam dan tot een zeer algemene stellingname. Zo is in het Humanistisch Verbond in Nederland van het begin af aan gesteld dat het humanisme aan de menselijke samenleving niet alleen de eisen van persoonlijke vrijheid maar ook de eis van sociale gerechtigheid stelt. Het is een mooi uitgangspunt maar het blijft erg vaag als men het niet toetst aan concrete maatschappelijke situaties en daaruit consequenties trekt in de vorm van sociale en politieke stellingname.

Natuurlijk heeft het Humanistisch Verbond in de loop der jaren wel een aantal uitspraken gedaan (t.a.v. bewapening, de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije en San Domingo enz.) maar dat was heel incidenteel en heel voorzichtig, zo goed getimed en gereedgedat dat niemand er enige aanstoot aan kon nemen, wat echter tevens inhield dat niemand er enige inspiratie aan kon ontleen. Misschien kan gezegd worden dat een en ander in de betrekkelijk rustige periode tussen 1946 en 1966 toch voldoende was om humanisten te bevredigen en bij elkaar te houden en buitenstaanders de indruk te geven dat humanisten wel degelijk bij de tijd waren. Maar sindsdien is er wel wat veranderd.

In de laatste jaren is de kritiek op de westerse samenleving fundamenteeler geworden, het is niet langer een kritiek op mogelijke onvolkomenheden in die samenleving, maar het is een kritiek geworden op de fundamenten van die samenleving of, zoals men vandaag onder invloed van bepaalde wijsgerige terminologie zegt, op de structuren van die samenleving. Het vertrouwen is weggefallen dat de westerse, kapitalistische samenleving nog in staat

zou zijn de grote maatschappelijke problemen t.a.v. het menselijk welzijn tot oplossing te brengen. Dat het niet alleen langharige, werkschuwe jongeren zijn die zulks beweren bewijst het betoog dat dr. S. Mansholt rond de jaarwisseling enkele malen voor de Nederlandse televisie heeft gehouden; ook daarin de duidelijke uitspraak: We kunnen de problemen binnen de westerse, kapitalistische maatschappij-organisatie niet meer oplossen, willen we het welzijn van mensen nu en in de toekomst nog kunnen bevorderen dan zal er een andere maatschappelijke orde moeten komen. Natuurlijk, Mansholt is socialist, maar ook een man wiens kennis van zaken op Europees en internationaal terrein door niemand wordt betwist en zulke mensen lopen er niet zo heel veel rond.

In zekere zin is het allemaal oude koek. Marx en Engels hebben in het midden van de vorige eeuw deze kritiek reeds zijn historisch karakter gegeven. Het is dan ook niet toevallig dat met name Marx vandaag weer zo in de aandacht staat. Vooral zijn wijsgerige gedachten, maar die niet alleen, worden vandaag weer druk gelezen en hedendaagse maatschappij-kritici als Marcuse en Fromm beroepen zich opnieuw op hem.

Toch is het goed te bedenken dat Marx' invloed in de politiek van West-Europa tot nu toe betrekkelijk gering is geweest. Hoewel zijn werk overal bekend was hebben bijna alle socialistische partijen in West-Europa een revisionistische koers gekozen d.w.z. een koers die in de eerste plaats gericht was op langzame hervormingen binnen de kapitalistische maatschappij-orde en niet op de omverwerping van die orde als zodanig. Het socialisme in West-Europa heeft zich alerminst revolutionair gedragen en is, doordat het medehielp de kapitalistische levenswijze, door een betere verdeling van de welvaart, over grotere groepen te verspreiden, eerder een steun voor dan een vijand van de kapitalistische maatschappij-orde geworden. Ongetwijfeld heeft het daarmede iets tot stand gebracht dat ook uit humanistisch oogpunt ten zeerste kan worden gewaardeerd nl. een menswaardiger menselijk leven in de vorm van meer inkomen, meer vakantie, meer onderwijs, betere behuizing enz. enz. voor miljoenen van mensen. Wie daar achteloos aan voorbijgaat moet geen groot mensenvriend zijn.

De kritiek die de laatste jaren is losgekomen is echter veel fundamenteeler, er is in zekere zin een teruggang naar de oude Marxistische gedachte, de kapitalistische maatschappij-orde werkt zo mens-vervreemdend dat alleen een radikale vervanging van de kapitalistische maatschappij-orde door een socialistische nog een oplossing kan bie-

den. Die vervreemding dringt zich inderdaad in allerlei, haast wurgende, vormen aan ons op: de vervreemding van de arbeidende mens van het arbeidsprodukt via mechanisatie, automatisering enz., de vervreemding van de mens van zijn reële behoeften via de monstrueuze opvoering van de behoeften via allerlei wegen van manipulerende reclame, de vervreemding van de mens van de natuur en de natuurlijke hulpbronnen via de milieuvervuiling, de grondstoffen-uitputting enz., de vervreemding van de mens van zijn medemens door ontbinding van allerlei instituten (kerk, gezin, vereniging) en door groeiende eenzaamheid, de vervreemding van de mens van zichzelf door wegvallend geloof, door verveling, door algemene vervlaking. Waarbij dan nog wereldwijde gevaren als een absurde bewapeningswedloop en een haast even absurde bevolkingsexplosie zich aandienen en dat terwijl de materiële kloof tussen de ontwikkelde en onderontwikkelde volkeren met de dag groter wordt.

Inderdaad een kapitalistische maatschappij-orde met zijn voorkeur voor puur technische ontwikkeling, zijn eenzijdige gerichtheid op materiële welvaart, zijn aan egoïstisch eigenbelang gekoppelde principes van welvaartsverdeling en zijn monopoliserende tendenzen, zowel op economisch als op cultureel gebied, is allerminst het aangewezen maatschappij-systeem voor oplossing van de hier genoemde problemen. Het enige alternatief lijkt de socialistische samenleving. Wie nu stelt dat hij van een wil tot socialisme dan toch weinig merkt, althans in Nederland, heeft misschien wel gelijk maar ziet desondanks enkele dingen over het hoofd. In de eerste plaats dat juist onder de meest actieve jongeren-groeperingen de wil tot een socialistische maatschappij-orde als een vanzelfsprekendheid groeiende is en dat reeds vele malen is aangetoond dat wat op een bepaald moment onder een voorhoede van de jeugd ontstaat enige tientallen jaren tot algemeen goed is geworden. Bovendien ziet hij wellicht over het hoofd dat Nederland nog een typisch onderdeel is van de westerse, kapitalistische wereld maar dat daar buiten in Oost-Europa, in China, in Azië, in Zuid-Amerika en in Afrika het socialisme alom triomferend is.

Het is alleen daarom al de vraag of Noord-Amerika en West-Europa zich op den duur als een kapitalistisch blok zullen kunnen handhaven. Maar, zoals gezegd, ook in West-Europa wint de gedachte, bij belangrijke maatschappij-kritici en bij jongeren, dat een socialistische maatschappij-orde onontkoombaar is wil een bevordering van menselijk welzijn een redelijke kans behouden.

KRITIEK OP HET SOCIALISME

Het is goed zich bij dit alles de vraag te stellen wat socialisme eigenlijk is.

Hoewel allerminst een deskundige op dit gebied waag ik het erop met enkele lijnen weer te geven wat met het woord „socialisme” bedoeld wordt.

● Socialisering van tenminste de midden- en groot-industrie en van het bank- en verzekeringswezen. Daardoor een mogelijkheid om door een industriële en financiële politiek te komen tot werkelijk menselijke welzijnsvormen. (socialisatie en niet nationalisatie omdat een overheidsbeheer zich eerder op b.v. Europees dan op Nederlands niveau zal moeten bewegen en omdat men zich heel goed een gesocialiseerd beheer kan voorstellen waarbij de overheid niet rechtstreeks het beheer voert)

● Socialisering van alle huizen- en grondbezit met uitzondering van dat bezit dat voor privé gebruik bestemd is. B.v. dus het bezit van een huis waarin men zelf woont. (Ook in dit geval behoeft de overheid niet rechtstreeks het beheer te voeren. Woning-coöperaties waarin b.v. ook de consumenten een grote rol spelen zijn zeer goed mogelijk).

● Een herverdeling van de materiële welvaart op twee wijzen:

a. Zodanig dat het privé-inkomen van alle mensen binnen een redelijke minimum- en maksimum-grens wordt gebracht.

b. Zodanig dat de overheid en daarmee de gelijk te stellen organen over voldoende middelen zullen beschikken om kollektieve welzijnsmaatregelen te nemen, waarbij zaken als gratis onderwijs voor allen en gratis gezondheidszorg voor allen aan de orde moeten komen.

● Overheidsexploitatie van alle energie-bronnen, niet op nationaal niveau maar op tenminste Europees niveau. Om dat mogelijk te maken: op dit terrein opheffing van de nationale soevereiniteit.

● Een actieve welzijnspolitiek die aan de ene kant, weer op Europees niveau, een bestrijding moet inhouden van dreigende gevaren als milieuvervuiling, uitputting van grondstoffen en onverantwoorde bevolkingstoename en anderzijds een positieve bijdrage moet vormen tot het omzetten van welvaart in welzijn in kulturele en geestelijke betekenis.

● Een internationale politiek die er op gericht is om de in het westen aanwezige welvaart mede beschikbaar te stellen voor een werkelijke ontplooiing van de onderontwikkelde gebieden en die er bovendien op gericht is een zodanige ontspanning in de wereld te brengen dat tot een vergaande algemene ontwapening kan worden overgegaan.

Men beschouwe het bovenstaande

vooral niet als het programma voor een socialistische partij, de zes punten zijn slechts opgesomd om aan de vaagheid die bij gebruik van het woord „Socialisme” altijd optreedt te ontkomen. In de „socialistische” landen probeert men inderdaad de zes genoemde punten (en nog wel enige andere) tot realisering te brengen. Maar, en daar komt dan meteen de kritiek los, dat schijnt tot nu toe in geen van die landen mogelijk te zijn zonder allerlei vormen van politieke en militaire onderdrukking, de inperking van allerlei vrijheden en de muilkorving van dichters, schrijvers en geleerden.

Het socialisme dat in zijn wezenlijke betekenis een maatschappelijke ontplooiing wil die een rijker en beter menselijk leven mogelijk maakt schijnt het nergens ter wereld te kunnen stellen zonder de meest verwerpelijke onderdrukking. Allerlei socialistische landen munten uit in het handhaven van afschuwelijke gevangenis- en concentratiekamp-systemen. Dat dat ook in landen als Griekenland, Portugal en Zuid-Afrika het geval is, is slechts een heel schrale troost. Hier ligt de kernvraag van de huidige maatschappelijke ontwikkeling: is een socialisme mogelijk zonder dat dat gepaard gaat met onderdrukking en allerlei vormen van vrijheidsberoving? Als die vraag definitief ontkennend zou moeten worden beantwoord dan ziet de toekomst van de mens er somber uit. Men kan daarbij niet verwijzen naar de West-Europese democratisch-socialistische partijen, die zijn nl. wel democratisch maar, in de zin van de zes opgesomde punten, nauwelijks socialistisch.

Hoe komt het dat in de meeste socialistische landen de persoonlijke vrijheid van mensen steeds weer in het gedrang komt? Het lijkt me moeilijk om daarop een volledig antwoord te vinden maar toch wil ik enkele punten noemen omdat de beantwoording van de vraag voor de rest van het betoeg van het grootste belang is.

● In bijna alle landen waarin nu socialistische of kommunistische systemen gelden bestond voor die tijd ook al een diktatoriale regeringsvorm, van een groei naar democratische levensvormen is, ook in het verleden, nooit sprake geweest (het is dan ook niet toevallig dat juist in Tsjecho-Slowakije de weerstand tegen het systeem groot is).

● De vijandige houding van de buitenwereld (denk aan de wijze waarop het Westen, vooral in het begin, de Sowjet-Unie is, tegemoet getreden) verhoogde de behoefte aan interne eenheid, die men te gemakkelijk zocht in het bruut afwijzen van allerlei afwijkende meningen.

● In de historische ontwikkeling van het socialisme bestaat sinds Marx en Engels de overtuiging dat een socialis-

tische maatschappij-vorm slechts via de weg van „de proletarische diktatuur” bereikbaar is. Dat in de praktijk niet het proletariaat maar de partij de diktatuur handhaaft wordt nauwelijks opgemerkt, de partij is immers vooral de spreekbuis van het proletariaat.

● In het socialisme is het gevaar voor een „staatsdiktatuur” altijd aanwezig. Een systeem dat een volstrekte invloed van de overheid in het sociaal-ekonomisch en financieel vlak voorstaat (en daarvoor uiteraard een „bureaucratie” moet opbouwen) komt al spoedig voor de verleiding te staan om ook op andere gebieden (kultureel en geestelijk) die overheidsinvloed door te trekken. En vanuit het systeem gezien niet eens ten onrechte: de vrijheid die men, op welk gebied ook toestaat, woekert al gauw op andere gebieden voort.

● Het socialisme moet het, emotioneel gezien, hebben van menselijke gevoelens als solidariteit en gemeenschapszin en het lijkt vrij nuchter om te konstaten dat deze gevoelens bij mensen slechts heel beperkt voorradig zijn. In de politiek spelen eigenbelang en groepsbelang een heel grote rol. Wil men, zoals in de meeste socialistische landen, b.v. de landbouw kollektiviseren om op deze wijze het agrarisch belang van het gehele volk veilig te stellen, dan botst men op het eigenbelang en het groepsbelang van de boeren, als regel ook nog gevoed door eeuwenoude tradities die de mensen, in sterke mate psychologisch bepalen. Alleen met dwang kan er dan iets worden bereikt. Het socialisme is wellicht een maatschappelijke noodzakelijkheid maar sluit niet zonder meer aan bij wat in de loop der eeuwen in mensen maatschappelijk is gegroeid.

In het voorgaande zijn drie punten naar voren gekomen:

● Een humanisme dat slechts het individueel welzijn op het oog heeft, en voorbijgaat aan maatschappelijke structuren, schiet te kort.

● Om de grote menselijke problemen van nu nog de baas te kunnen is een maatschappelijke heroriëntering in de richting van het socialisme noodzakelijk.

● Het tot nu toe ontwikkelde socialisme gaat zo zeer gepaard met onderdrukking en vrijheidsberoving dat het voor humanisten op die grond weinig of niet aanvaardbaar is.

Door deze punten blijft de vraag te beantwoorden hoe kunnen humanisten vandaag maatschappelijk handelen? In het volgende nummer hoop ik een bescheiden bijdrage tot de beantwoording van deze vraag te geven.

H. LIPS

Diamonds are forever

Het zal de vele fans van Sean Connery een rilling van genot hebben bezorgd toen zij hun ster opnieuw zagen flonkeren in de voorlopig laatste James Bond-film „Diamonds are forever”. Het strekt de producers van Eonfilm-producties, Harry Saltzman en Albert R. Broccoli tot eer dat zij aan Sean Connery de voorkeur hebben gegeven boven George Lazenby, die het in „On her Majesty's Secret Service” duidelijk liet afweten en niet opgewassen bleek tegen het imago dat Connery met zijn 007-rol had opgebouwd.

Waarom Connery opnieuw heeft toegehapt wordt duidelijk door een verklaring van producer Saltzman: „Er was al iemand gecontracteerd voor de rol van James Bond (de Amerikaanse acteur John Gavin), maar Connery had van zijn werkgever United Artists de toezegging gekregen dat hij zijn twee volgende films — dus na het maken van „Diamonds are forever” — zelf mocht kiezen.” En daar zal Connery

„Diamonds are forever” is naar mijn weten het vierde boekje dat de Engelse schrijver Ian Fleming aan zijn held James Bond wijdde. Fleming, enkele jaren geleden overleden, is bij veel opnamen geweest van vorige Bond-films en zijn kritiek tijdens de „rushes” is toen blijkbaar in dank aanvaard gezien het voorbeeldig volgen van het verhaal. Nu neem ik onmiddellijk aan dat een boek naar de letter verfilmen een grauwe, saaie en onmogelijke beeldenmassa oplevert. En actie in een boek is nog geen actie in de film. Maar toch, ik verdenk de scenarioschrijvers van „Diamonds are forever” — en niet alleen zij, ook de producenten en de regisseur — ervan dat zij slechts de „plots” uit het verhaal van Fleming hebben gelicht en daaromheen een eigen verhaal hebben gebouwd dat helemaal niets meer te maken heeft met het oorspronkelijke Bond-verhaal. Dat heet consumptief filmen: het publiek lekker maken met de namen Ian Fle-

ming, Diamonds are forever en James Bond.

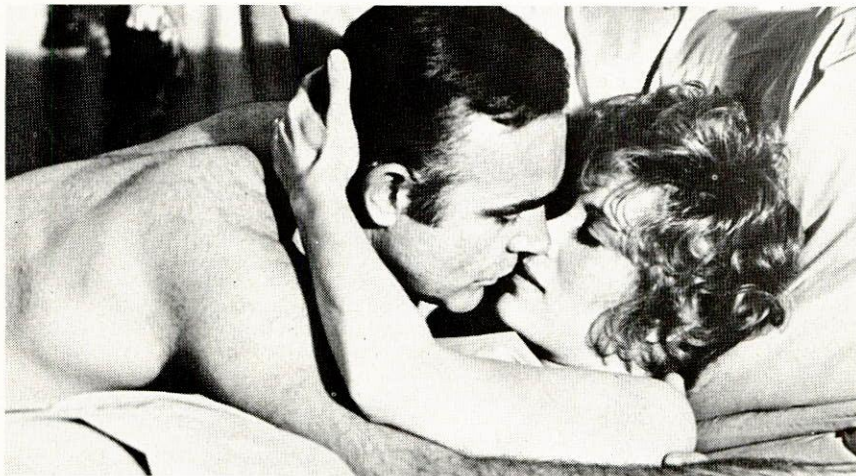
Goed, dit is slechts de enige kritiek (zij het van ondergeschikt belang) die ik heb op deze voortreffelijke publieksfilm. Connery beweegt zich wat minder flitsend, is duidelijk aan de vadsige kant, en lijkt nu een beetje op een vaderlijke held; hij is iemand voor wie je niet meer bang hoeft te zijn. Maar ook een vader kan ontstemd zijn en haalt wel eens uit.

MEER AANDACHT

Regisseur Hamilton besteedt weloverwogen méér aandacht aan Bonds omgeving en niet aan de held zelf zoals regisseurs van vroegere Bond-films deden. De film krijgt hierdoor een sterker karakter, omdat de talloze randfiguren (zoals de adembenemende Jill St. John) meer betrokken worden bij de act en het uitwerken van de plot. Zo ook het stuntwerk van George Leech, dat opzettelijk minder is dan voorgaande keren, maar wat er gedaan wordt (b.v. de achtereenvolgende van James Bond door een aantal politiewagens) is van voortreffelijke kwaliteit, evenals de entourage.

Zoals Simon van Collem (Avroskoop) ons al enkele weken geleden in zijn programma heeft laten zien, heeft de doos met trucs wijd open gestaan. Als je de onderdompeling van Blofeld (Charles Gray) ziet in een modderbad, dan vermoed je niet dat lauwe aardappelpuree voor modder moet doorgaan. En dan is er nog het paar apart; de heren moordenaars Wint en Kidd, resp. Bruce Glover en Putter Smith (bij Fleming heten ze ongeveer net zo: W. Winter, de man met de wrat op z'n duim en B. Kitteridge). Twee schattige jongens vol dolkomische invallen die allemaal even beroerd aflopen: elke levende wordt door hen kunstig toegetakeld tot de dood er op volgt.

De superschurk Blofeld valt wat tegen, maar dat is met opzet gedaan. Regisseur Hamilton vond dat niet alle schurken zo expliciet de schurk moesten uithangen, het zou de spanning er bij het publiek uithalen. Een schurk met een vriendelijker gezicht zou effectvoller zijn, ook op het tegenspel

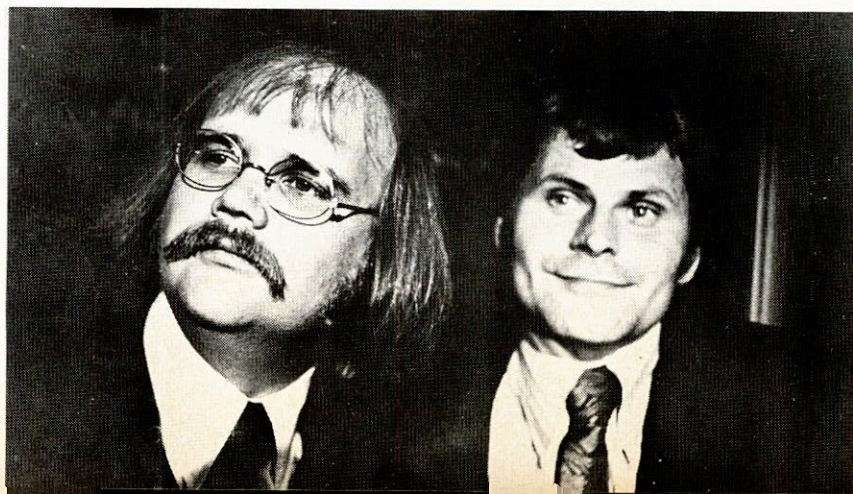

dankbaar gebruik van maken, want hij gaat zeker één film (titel nog onbekend) zelf regisseren.

Met het contract van Sean Connery in hun zak stapten Saltzman en Broccoli naar Goldfinger-regisseur Guy Hamilton, die met een budget van zo'n acht miljoen dollar voor ogen, graag „ja” zei. Hamilton accepteerde echter op één voorwaarde: deze Bondfilm moest duidelijk verschillen van alle voorgaande en de scenarioschrijvers (Richard Maibau en John Mankiewicz) moesten duidelijk hoewel niet te opzichtig humor in het verhaal verwerken. Toen ook nog bijna iedereen die had meegewerkt aan vorige Bondfilms (cameralieden, montage, cutting, belichting, etc.) geestdriftig reageerde op de uitnodiging, was het succes voor de heren Saltzman en Broccoli een voldongen feit.

Boven: Hoe zoet is het leven van een geheim agent toch. Bond (Sean Connery) in een liefdesduel met Tiffany Case (Jill St. John).

Onder: Wint (Bruce Glover) en Kidd (Patrick Smith, met bril) grappige killers in Diamonds are forever

Filmroddels

RITA HAYWORTH (vorige maand nog te bewonderen in de onverbidde-lijke kraker Pal Joey met Sinatra en Kim Novak) zal onder regie van Ralph Nelson The Wrath of God opnemen. Robert Mitchum is haar tegen- speler. Alle scènes worden op locatie opgenomen in Mexico.

VOOR DE DERDE keer in zijn loop- baan neemt Grigory Chukhrai het onderwerp oorlog ter hand. De Russische regisseur heeft al op zijn naam staan: De ballade van een soldaat en Heldere nachten. Het derde werkstuk heet Herinneringen en dat speelt zich af tij- dens de slag om Stalingrad in de Tweede Wereldoorlog. De film is geba- seerd op gesprekken met soldaten en op journaalopnamen.

OVER HET LEVEN van de Russische schrijver Dostojevsky zal een docu- mentaire worden gemaakt. Echter, al- leen zijn verblijf in Kazakhstan zal de aandacht krijgen. Tegelijk met dit nieuwtje komt het bericht dat in Mos- kou een Dostojevsky-filmfestival wordt gehouden ter gelegenheid van de 150ste geboortedag van de schrijver. Er zal een uit 1910 daterende filmver- sie van De Idioot worden getoond.

MICHAEL WINNER heeft Engeland voorlopig de rug toegekeerd en is in Hollywood gestart met The Mechanic. Het is een blik op het Amerika van vandaag door de ogen van een be- roepsmoordenaar (Charles Bronson).

CHARLES BELMONT, een acteur die thans achter de camera staat, neemt in Parijs het verhaal op van een moeder (Lila Kedrova) en haar zoon (Sami Frey). De laatste weet dat zijn moeder aan kanker lijdt, maar verzwijgt dat

voor haar. Als ze toch achter de waar- heid komt, aanvaardt ze die en vecht voor haar leven. Het komt zover dat zij weer actief aan het leven deel- neemt en zelfs plannen gaat maken voor de toekomst.

FILMS AND FILMING heeft in het januari-nummer „The best...” gepu- bliceerd. Voor de goede orde hier de namen: beste mannelijke hoofdrol Michael Caine in The Last Valley; vrou- welijke hoofdrol Jane Fonda in Klute (gaat dat zien, gaat dat zien, geweldig, volgende maand meer over haar en over tegenspeler Donald Sutherland); regie: Jerzy Skolimowski in Deep End; western: Lawman van Michael Winner; oorlogsfilm: Soldier Blue; te- kenfilm: A boy named Charlie Brown. De film die iedereen in Enge- land gezien moest hebben, een soort Wat zien ik-rage bij ons, was On the buses oftewel Dubbeldekkers. Kwalifi- catie het meest succesvol. En dan nog kreeg Walt Disney's The Aristocats de onderscheiding voor de beste film ge- maakt in de Verenigde Staten.

EEN WERKELIJK plezierige rubriek vol feiten en feitjes en vooral namen is Q & A (vraag en antwoord) in Films and filming. Daar staan nog eens vragen van geïnteresseerde lezers in die bijna onmogelijk te beantwoor- den zijn. Telkenmale komt David McGillivray er toch weer uit en spuit zijn informatie. Zoals de volgende: Staat de muziek van de film Witchfin- der General op de plaat? Ja hoor, ant- woordt McGillivray, er is een single van geperst, maar helaas die is niet meer te krijgen.

P. J. M.

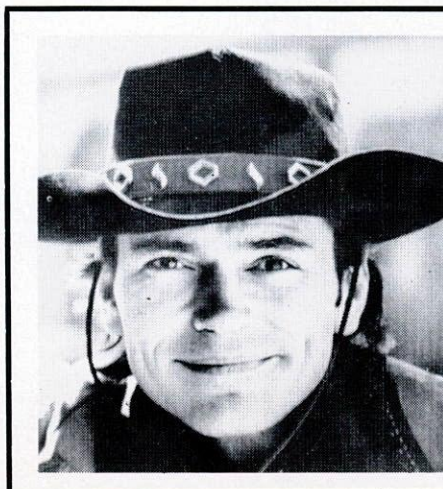
Rita Hayworth

On the buses oftewel Dubbel- dekkers met Stan (Reg Varney), controleur Blakie (Stephen Le- wis) en Jack (Rob Grant)

dat Bond moest leveren: in het nauw gedreven zal hij dan meer weerstand bieden. Blofelds gangstergroep is dit- maal gemêleerder; waren het vroeger ongere blanken en sadistische Chine- zen, dit keer zijn er ook negers en Aziaten aan toe gevoegd. Overzichte- lijk wordt het er echter niet op. Al met al is deze zevende James Bond-film een groots kijkspul. Met veel aantrekkelijke (en vechtende) vrouwen, een superwaterbed met 3000 tropische vissen, een astronauten-trai- ningscentrum, en kilo's diamanten. Want daar gaat de film eigenlijk over, de diamantensmokkel vanuit Zuid-A- frika via Amsterdam naar Amerika door een goed-georganiseerde bende. Maar dat verhaal kunt u alleen te we- ten komen na het lezen van het boek- je.

PETER J. MORÉE

Dit is de Amerikaanse televi- sie-acteur en western-vertolker Pete Duel (31). Hij werd op de laatste dag van 1971 dood aan- getroffen in zijn huis in Holly- wood Hills, Californië. Daar er gewoonlijk in deze rubriek geen aandacht wordt besteed aan te- levisie-figuren, deze keer een uitzondering. Want Pete Duel speelde in de western-serie „Alias Smith and Jones” een ty- pisch voorbeeld van een paci- fistische western, die momen- teel furore maakt in Amerika. De opvolger van Pete Duel is intussen al bekend: Roger Da- vis; hij zal de serie uitspelen aan de zijde van Ben Murphy (Jones).

Lief dagdroomboek

Vandaag is er weer zoveel opwindends gebeurd in mijn jonge, bruisende leventje!

Vanmorgen richtte ik reeds bij het krieken van de dag, nadat ik mijn gebruinde, gespierde doch denneslanke tors met een koele duik uit de nevelen der slaap had opgewekt, mijn vederlichte schreden naar de militaire administratie in het door mij zo vurig aanbeden, nu reeds als mijn tweede vaderstad beschouwde, landelijke, heerlijke stadje Zuidlaren. Nauwelijks had mijn hand de deurknop beroerd of drie der heerlijkste op aarde levende nimfomane wezentjes — o, hoe schoon! — sprongen op en voerden een voor de toeschouwer schier onmerkbaar strijd, om mij als eerste te woord te kunnen staan.

Verreweg de schoonste der drie kwam als overwinnares uit de strijd. Hoewel er nu twee meer dan verrukkelijke kijkers op mij gericht werden, en ook andere, onoverkomelijke details mijn aandacht afleidde, werd ik geen ogenblik uit mijn evenwicht gebracht, toen zij met hemelse stemmen een heerlijke uitnodigende glimlach om haar lippen informeerde wat er van mijn dienst was. Ik nam haar in mijn armen, en het strijkorkest van Mantovani vervulde mijn door ophopend oervuil gevoelige gehoorgangen. Vervolgens vroeg ik met mijn diepe, fluwelige, zangerige basstem, fluisterende vlak bij haar heerlijke roze oorschelpje, dat schier verborgen lag in haar kastanjebruine, lange haren, waarvan de geur bij mij visioenen van onbeschrijflijke natuurschoonheid opriep, of zij dezelfde avond iets te doen had. Zij bezweek in mijn armen en zakte door haar weinig verholde, sierlijk gevormde benen; de schok was te veel voor haar! Gelukkig was er personeel genoeg om mij mede te delen, dat ik wederom opslag had gekregen, want daarvoor was ik tenslotte gekomen. (Mijn altijd zwakke geest was weer eens in de ban geraakt van een van de op het kazerneterrein rondartelende wezens, zodat het doel van mijn bezoek mij even ontshoten was). Ondanks mijn verbluffende schietprestaties waardoor vijf officieren hevig vloekend de schietbaan hadden moeten verlaten, kreeg ik wéér f 1.000,— opslag. (Héerlijke lui, die officieren. Onder hun zo ruwe bolster toch uiterst blanke pitten dragend, hadden zij, om mij mentaal te steunen, mij toch maar weer gematst. HARBALORIFA) genoeg om al mijn maatjes een rondje te geven en wat ONEINDIG veel belangrijker is, een Pakistaanse vluchteling, slachtoffer van het zo demonische, doch onvermijdelijke begrip oorlog, te steunen door hem een vliegreis naar de Bahama's te laten maken, waar hij spoedig op zijn verhaal zou kunnen komen — weliswaar een druppel op een gloeiende

plaat, máár... een goede daad, zoals een rechtgeaarde strijder des Vaderlands betaamt, en, als alle mensen dit zouden doen, zou de wereld binnen de kortste tijd in een paradijs herschapen worden, dunkt me.

Ik besloot mijn nieuwe aanbieder te aanbedene even rust te gunnen en ging richting kantine. Daar was een levendige discussie over het beleid van de regering inzake de NAVO aan de gang. Ik was op tijd om de leiding over een enthousiaste schare mijner volgelingen over te nemen. Van de onkosten, die een NAVO-verplichting nu eenmaal met zich meebrengt, zou voortaan 2/3 dienen om de verkoop van de plantaardige margarine in de Zoeloemaatschappij te bevorderen, m.a.w. in de toekomst een bron van onmetelijk geluk over de gehele wereld te doen opspuiten. Aldus werd door mij besloten.

Tijdens de lunch was de tot de nok toe gevulde soldaten-mess getuige van een zeer goed lunchconcert. De muziek verkwikte mijn geest volkomen en ik kwam tot rust, na de afgelopen spannende bivakweken.

Een snel bezoek aan de administratie leerde, dat het heerlijke meisje, dat die ochtend hardnekkig door mijn onderbewustzijn had gezweefd, op doktersverzoek en -advies drie weken bed moest houden om tot rust te komen en af te koelen. Ik besloot haar één dezer dagen op te gaan zoeken.

Al met al had ik voor vanavond geen partner. Gelukkig lopen er bij de BHP nog vele verpleegsters rond, allen beeldschone kennisjes van mij, die op mijn verzoek graag een andere afspraak zouden afzeggen. Ik koos er eentje, waar wel wat perspectief in zou kunnen zitten en sprak met haar af.

Die middag bracht ik op mijn (privé!)

Geachte redactie,

Ik zat in de tweede klas van het Gymnasium, toen ik „De droom” van Godfried Bomans in mijn leesboek las. Vandaag op de eerste kerstdag, die ik op mijn kamer heb doorgebracht, lezend in een luie stoel en uit het raam starend, een bezigheid, waarbij allerlei mooie gedachten in mij opvellen, om daarna weer als fraaigekleurde zeepbellen uit elkaar te spatten, besefte ik dat Godfried Bomans er niet meer is en dat ik IETS moest doen om hem te eren. Dáárom heb ik dit verhaaltje op-

kamer door, schrijvende aan mijn essays, die gretig door de „bezige Bij” werden opgekocht, en ik schilderde, als ik moe was van het spelen van Chopin-nocturnes, wat verder aan mijn opdracht voor het Zuidlarense Gemeentehuis. Hiervoor werd mij alle tijd gegund, want zoals te verwachten was had de luitenant, een luimige, gehoorzame, goed afgerichte man, mijn geweer al schoongemaakt.

Om acht uur was het tijd om naar het Milva-paviljoentje te gaan, waar ik met het heerlijkste schepseltje dat ik mij kan denken — er zat inderdaad perspectief in! — een fijne avond doorbracht, die nog enkele uren op haar kamer op een allerverrukkelijkste wijze werd voortgezet, waarna ik zelfvoldaan, met de gehoorgangen nog vol van een mengelmoes van Mantovani, Bach, Chopin en Wagner, mijn eigen bed intolde. Het einde van een dag (hoi, hoi... nachtpermissie tot vijf uur 'smorgens!) uit mijn leventje, zoals het op mij toerolt in de door God en Venus beschikte situatie, waarin ik nu verkeer. Heerlijke dromen en een nieuwe enerverende, bruisende dag liggen voor mij. Ik verlang er al naar, en mochten de gebeurtenissen even interessant zijn, dan zal ik ze natuurlijk aan u toevertrouwen, mijn lief Dagdroomboek.

Ziehier enige blz. uit mijn dagdroomboek.

Hopenlijk plezieren ze u en doorziet uw gescherpte geest de niet zo erg diepe dubbele bodem van dit relaasje.

Venus zij met u

B. P. TOUW, dpl. sl.d.
44e Painbat, A-cie
Adolf van Nassaukazerne
Zuidlaren.

geschreven. Wel moet ik vooropstellen dat natuurlijk dit pretentieloze brokje literatuur niet de waarde heeft van Bomans' werken. (de enige overeenkomst is de lezer te amuseren). Toch heb ik — omdat Bomans, een groot man die de mensen zo goed begreep en van ze hield, mij tot het schrijven van dit breinbrouwseltje heeft geïnspireerd — gemeend het naar u te zenden, naar de redactie van een tijdschrift met een HUMANISTISCHE strekking voor soldaten.

Hoogachtend,
B. P. TOUW

Coen en de 'oude dag'

„Nog anderhalf jaar”, zei Coen Moulijn me in de loop van het vorige seizoen. „Nee langer beslist niet. Als ik tegen de vijfendertig loop wil ik met voetballen gestopt zijn.”

Voor Coen Moulijn zijn deze woorden voorlopig eerder uitgekomen dan hij ooit had kunnen vermoeden. De tragedie begon in het najaar van het vorig jaar. Coen die van een training kwam en tijdens de autorit naar huis diep in gedachten zat — hij zou over enige tijd een nieuwe herenmodezaak openen — vergat helemaal dat hij een onbewaakte overweg passeerde. Een goedertrein pakte zijn auto. Coen, het idool van vele Feijenoord-fans, overleefde dit ongeval. Echter enige tijd verbleef hij in het ziekenhuis. Maar in dit prille nieuwe jaar, nadat zijn herstel zich bijzonder snel had gemanifesteerd, sloeg het noodlot weer toe. In de bekerwedstrijd tegen Blauw Wit kwam Coen zo ongelukkig ten val dat hij opnieuw voor enige weken langs de kant staat.

MIN-PERIODE

Coen Moulijn zit duidelijk in de min-periode van zijn carrière. Moulijn die als zestienjarig broekie bij Feijenoord in dienst kwam — Xerxes verkocht hem voor ongeveer 25.000 gulden — heeft nimmer in zijn carrière zo'n ongelukkige periode gekend. Goed ook in de voorbije jaren was hij wel eens uit vorm. Dan slikte het legioen iets weg en gaf Coen de kans om terug te

keren. Maar dit jaar is het niet zozeer vormverlies; de opeenvolgende blessures zijn ook een ouderdomsverschijnsel.

Voor iedere topsporter komt op een gegeven ogenblik het moment dat hij een stapje terug zal moeten doen. Fanny Blankers-Koen kon dit moment niet bepalen; anderen, zoals Lenstra wel. Vorige maand verklaarde Ard Schenk dat hij bewust de afbraak van een carrière wilde meemaken. Schenk zei toen: „Je moet ook leren te verliezen. Het zou niet goed zijn om op je hoogtepunt afscheid te nemen. Dat is gewoon de realiteit niet.”

Ik kan me verplaatsen in de redenering van Schenk. Coen Moulijn daarentegen is te lang doorgedaan. Een jaar geleden had Coen, toen hij nog naam had in Nederland, met de actieve wedstrijd sport moeten stoppen.

Zijn prestaties waren reeds dalende, maar nog niet van dien aard dat hij niet meer als de echte Coen Moulijn werd beschouwd. Coen zwichtte echter voor het bestuur van Feijenoord. Hij bleef en ondervindt nu de naweeën. Het aantal blessures zijn legio.

Vorige maand het echee tegen Blauw Wit. Een ernstige armblessure was Coens lot. Houdt Coen nog vast aan zijn uitspraak van vorig jaar? Coen zelf: „Ik wil nog niet stoppen. Ik voelde me dit seizoen juist weer aardig in vorm. Een paar jaar heb ik gesukkeld. Dan dacht ik. Coen stop toch. Wat moet je met al deze ellende. Maar

dit seizoen liep het weer lekker. Met het bestuur van Feijenoord en manager Brox was ik in principe overeengekomen dat ik na deze competitie voor nog een jaar zou tekenen. Ja daarover valt nu geen zinnig woord te zeggen. Eerst maar eens afwachten hoe lang ik in de lappenmand zit. Op langer dan drie weken reken ik niet.”

MIDDENSTANDER

Coen Moulijn is veranderd. Als eigenaar van twee grote herenmodewinkels heeft hij geleerd zijn mondje te roeren. Vroeger was Coen bescheiden. Te bescheiden. Dan merkte je niets van hem. Coen nu, thuis met zijn arm in een mitella; „Natuurlijk zie ik op deze leeftijd de betrekkelijkheid van het voetbal in. Het is echter moeilijk om je zo maar los te weken. Als je, zoals ik, zo'n kleine twintig jaar in de top hebt gespeeld, ben je met het voetbal vergroeid geraakt. Overigens vind ik dat er ten onrechte zoveel kritiek op onze ploeg is geleverd. Wat eist men tegenwoordig. Week-in-week-uit maar overwinningen. Nimmer mag je terugvallen. Dat is toch te begrijpen. Feijenoord heeft de Europa Cup en de wereldbeker gewonnen. Dan komt er over een ploeg een soort „laat-maar” mentaliteit. Je kunt jezelf niet meer opladen voor een wedstrijd tegen MVV of Telstar. Dat is verschrikkelijk moeilijk. Ook aan trainer Happel merk je dat. Samen hebben we naar twee hoogtepunten gewerkt. Een praatje deed toen nog wonderen. Nu kan zoiets niet meer. De spelers zelf moeten beseffen dat het van hen moet komen.”

Coen Moulijn sprak deze woorden vlak voor de competitiewedstrijd tegen NEC. Twee dagen later veegde Feijenoord met de ploeg van Coerver de vloer aan. 5—1 werd het. De Kameraden uit Rotterdam hadden in lange tijd niet zoveel doelpunten gezien. Coen later via de telefoon: „Volgens mij was dit de sleutelwedstrijd voor ons. NEC is een rare ploeg. Ze spelen erg lastig voor een topclub. Continu plakken die mensen aan hun tegenstander. Ja de zogenaamde mandekking. Ik heb nog wel hoop dat we de race met Ajax succesvol kunnen afsluiten. Maar dan moet het geluk ons toelachen. Anders...”

Coen stopt. Hij wacht met het uitspreken van een visie. Coen Moulijn, die jarenlang vele miljoenen aan zich bond door zijn wervelende spel is zeer waarschijnlijk te lang doorgedaan. Laat het Coen bespaard blijven dat hij niet als oud vuil aan de kant wordt geschoven. Hij heeft een dergelijke „afgang” niet verdiend. Want de naam Moulijn zal in de komende decennia nog altijd een legendarische klank houden. En dat zeker in Rotterdam.

WIM JESSE

De ziekte van het normale

„Geen gedachte is meer algemeen verbreid dan dat wij, die in de westerse wereld van de twintigste eeuw leven, bij uitstek geestelijk gezond zouden zijn. Zelfs het feit, dat er zich een groot aantal individuen in ons midden bevindt, dat aan min of meer ernstige vormen van geestesziekten lijdt, brengt ons nauwelijks aan het twijfelen ten aanzien van het algemene peil van onze geestelijke gezondheid. Wij zijn er van overtuigd dit peil door het invoeren van betere methoden op het gebied der geestelijke hygiëne nog verder te kunnen opvoeren, en beschouwen de individuele geestesstoornissen als puur incidentele gevallen, waarbij wij ons hoogstens verwonderen over de veelvuldigheid van deze gevallen in een toch zo gezond geachte cultuur. Maar zijn wij er wel zeker van dat wij ons hierin niet bedriegen? Menige bewoner van een krankzinnigengesticht leeft in de stellige overtuiging, dat iedereen krankzinnig is behalve hijzelf. Menige zware neuroticus gelooft, dat zijn dwangritueel of hysterische uitbarstingen de normale reactie zijn op enigszins abnormale omstandigheden. En hoe is het met onszelf gesteld?”

Met deze woorden en vragen begint het essay „De gezonde samenleving”, een sleutel tot de humanistische psycho-analyse, een vervolg op „De angst voor vrijheid”, dat een kleine twintig jaar geleden verscheen. Schrijver van beide werken is de vermaarde Erich Fromm. In het laatstgenoemde boek, dat niet lang na de tweede wereldoorlog uitkwam, laat Fromm zien hoezeer de totalitaire bewegingen (fascisme en nationaal-socialisme) tegemoet kwamen aan een diepgewortelde behoefte van de mens om de vrijheid te ontvluchten. Nu, zoveel jaar later, beschrijft hij hoe ook de moderne, kapitalistische samenleving talloze mogelijkheden biedt voor een vlucht voor de vrijheid, zij het een wat andere en misschien een wat minder opvallende. In dit verband spreekt Fromm van de pathologie van het normale. Hoe ziek is onze ogenschijnlijk normale samenleving, dat zij zovelen doet falen om zich daaraan aan te passen? Als cijfers over alcoholisme, moord en zelfmoord daar enigermate een aanwijzing voor geven, dan blijkt dat de „ziekste” samenlevingen tegelijkertijd de meest democratische en meest welvarende zijn: Denemarken, Zwitserland, Zweden en de Verenigde Staten. Fromm vindt — sprekende over geestelijke gezondheid — het aanpassingscriterium niet bruikbaar en zegt:

„Het is een naïeve veronderstelling dat het feit, dat de meerderheid van een volk bepaalde gedachten en gevoelens deelt, ook de geldigheid en

waarde daarvan bewijst. Niets is verder van de waarheid verwijderd. Het feit dat miljoenen mensen dezelfde ondeugden bezitten, maakt van deze ondeugden nog geen deugden, het feit dat zij zo menige dwaling delen, maakt deze dwalingen nog niet tot waarheden, en zo maakt het feit dat miljoenen mensen de zelfde vormen van geestelijke ongezondheid delen hen nog allerminst tot gezonde en zinnige creaturen.”

Toch wordt een individu dat een bepaald defect deelt met vele anderen, zich van zijn gebrek niet bewust. Zijn gevoel van zekerheid wordt althans niet bedreigd door de ervaring anders dan anderen te zijn. Zijn gebrek kan zelfs tot deugd verheven worden. En zo leren we met een defect te leven, zonder ziek te worden, of misschien beter zonder ziek genoemd te worden. Volgens Fromm zouden dit soorten ziekten onmiddellijk aan de dag treden als bij voorbeeld alle bioscopen, voetbalploegen, kranten, radio- en t.v.-stations ineens vier weken hun activiteiten zouden staken. Dat lijkt zeker niet uitgesloten. Freud heeft er — in „Das Unbehagen in der Kultur” al op gewezen hoe moeilijk het zal zijn om de genezing van neurosen collectief aan te pakken. Immers, wie heeft de macht om de hele samenleving te dwingen een therapie te ondergaan? En hoe moeilijk zal het zijn om de noodzaak van behandeling aan een grote verzameling mensen duidelijk te maken. Een neurotisch individu kan je genezen omdat je hem duidelijk kan maken dat zijn omgeving heel anders is. Maar bij de behandeling van een ongezonde samenleving van mensen die bepaalde behoeften, hoe ziek ook, allang niet meer als zodanig onderkennen, is er geen contrast, geen zichtbaar alternatief meer.

ALTERNATIEVE HULPVERLENING

Het inzicht dat sleutelen aan één van beiden, aan individu of maatschappij, los van elkaar weinig zin heeft, is — dat blijkt maar weer — niet van vandaag of gisteren. Niettemin zien we dat vooral de laatste tijd de ideeën in grotere kringen zijn gaan leven. Door publikaties die zo geschreven zijn, dat ze voor een grotere groep toegankelijk zijn geworden en ook door minderheden, kritische juristen, kritische psychiaters en artsen, kabouters, maatschappelijk werkers en anderen. De alternatieve hulpverlening (JAC, Release, Bond voor vrijheidsrechten) heeft een snelle vlucht genomen. Ontstaan in Amsterdam, heeft nu wel haast elke grotere provincieplaats die zich zelf respecteert een wetswinkel, een JAC of sociale unit voor de eerste opvang van drugslachtoffers, weggelopen kinderen, alcoholisten en wie al

niet. „Sociale actie” is een toverwoord geworden in het maatschappelijk werk. Niet langer symptoombestrijding, maar samen met de cliënt proberen de oorzaken van een ongewenste situatie weg te nemen. En al die activiteiten hebben wisselend succes. Als de sociale activisten het te bont maken worden de subsidies ingetrokken of gaan overheid, kerken en bedrijven er toe over om zelf de touwtjes weer in handen te nemen. De hulpverlening wordt dan weer „ingekapseld”! Blijkens de kranteberichten staat ook ons eigen Humanistisch Verbond voor soortgelijke problemen. Het is het dilemma tussen dienstverlening sec en dienstverlening ingebed in een fors stuk maatschappijkritiek, de spanning tussen de maatschappijverbetersaars en systeemverandersaars versus de klassieke hulpverleners.

Iets soortgelijks zien we op het terrein van de informatie. Er is de laatste tijd een hausse in populair-verantwoorde literatuur over (psychiatrische) hulpverlening. Topbestseller is ongetwijfeld „Wie is van hout” van de Amsterdamse psychiater Jan Foudraïne. Een boeiend boek over pogingen om de psychiatrie van de dwangbuizen, de medicijnen en een bedwelmende zorg van verpleegkundigen om te buigen in een richting waarbij de patiënten, door middel van groeps- en gesprekstherapieën, zelf een actiever aandeel krijgen in hun eigen genezing. Keerzijde van de medaille is dat het boek in de meeste psychiatrische instellingen streng verboden schijnt te zijn (omdat de patiënten het als een vernieuwingswapen zouden kunnen hanteren en het een voortgaan op de oude weg moeilijk zo niet onmogelijk zou maken), maar ook — zoals Johanna Fortuin schreef — „dat het de mensen een alibi geeft om niet naar de dokter te gaan! Immers, voor Foudraïne bestaat de schizofrene mens niet (pag. 14), kunnen mensen die psychotisch of schizofreen genoemd worden ons het meeste leren over de condition humaine (pag. 470) en zijn „schizofrenen” mensen zoals u en ik en „anders”, niet „oninvoelbaar” (pag 9).

Johanna Fortuin: „Men kan wel alles wijten aan het systeem, dat neemt helaas niet weg dat sommige mensen echt ziek zijn en als de ziekte er eenmaal gekomen is helpt het weinig als je boe roept tegen het systeem, dan moet je naar de dokter, zelfs met alle risico's vandien.”

Met deze kritiek op het boek doet Johanna Fortuin de schrijver wel een beetje onrecht. Toegegeven, je hebt als auteur de maatschappelijke werking van je pennevruchten niet of nauwelijks in de hand. De mensen kunnen er de zotste dingen mee gaan doen, het

was werd dat als een duidelijke opluchting gevoeld.

Ook de Haagse Post kwam met een aantal artikelen over nieuwe vormen van therapeutische zorg, het eerste onder de ruige titel: „Gek zijn moet goedkoop blijven.” Bedoeld werd dat in de meeste inrichtingen de patiënten koest gehouden worden met kalmerende middelen, zonder dat er al te veel aan genezing gedaan wordt, terwijl de experimenten met therapeutische gemeenschappen (waar ook Foudraine een lans voor breekt) veel omslachtiger zijn er veel meer — ook financiële — inspanningen vragen. H.P.:

„Er zijn in de Nederlandse psychiatrische inrichtingen 26.000 patiënten, waarvan er 20.000 een sluitpost vormen.”

Bij het chronische karakter van verschillende ziekten heeft men zich op vele plaatsen neergelegd. Dat doet men niet in die therapeutische gemeenschappen, hoewel het daar niet om de ernstige gevallen gaat. De patiënten kunnen daarin alleen meedraaien als ze enig vermogen hebben om hun eigen problemen te onderkennen en als ze in principe vatbaar zijn voor communicatie en het dragen van een gevoel van medeverantwoordelijkheid. In zo'n therapeutische gemeenschap spelen de groepsprocessen (tussen de patiënten onderling) een dominerende rol; de staf stuurt de zaak zonder daarbij te veel op de voorgrond te komen. Als alles goed gaat kunnen patiënten die toen ze kwamen geen uitzicht meer zagen op oplossingen van hun moeilijkheden, na enige tijd weer de maatschappij in. Met meer zelfvertrouwen, meer moed om de uitdagingen van het leven weer aan te gaan. Fascinerend zijn de verhalen van die patiënten, zoals in het eerste nummer van de Haagse Post in 1972, zoals in het boek van Foudraine en ook in de „autografie van een psychose” van Tellegen, een socioloog die drie maanden in een psychiatrisch ziekenhuis verbleef en daar zelf verslag van doet.

Een paar korte fragmenten uit het verhaal (in de Haagse Post) van een meisje van 25, ex-patiënte van de therapeutische gemeenschap „De Vier-sprong” in Halsteren, nu weer studente. Ze vertelt:

„Mijn vader was altijd vreselijk kwaad als de rekeningen van de psychiater kwamen, waar ik vanaf mijn zevende was. Hij zei dan: „die rotdokters! Ik mocht het ook nooit openlijk zeggen dat ik er naar toe ging; hij merkte het achteraf. Als hij me — toen ik in Halsteren zat — 's zondags kwam opzoeken — zij hij altijd: „je moet maar gauw zorgen dat je er vandaan komt, dan komt alles weer goed! Mijn zenuwarts die me 12 jaar behandeld heeft, heeft nooit één vraag over thuis gesteld en de familie roept ook nu nog in koor: je moet flink worden meid, drink eens een borrel. Ik hield de boot met vriendjes altijd af, ik gaf een jongen liefst geen zoen. Ik was er doodsbang voor. Toen een jongen thuis eens een arm om mijn schouder legde, werd hij door mijn vader het huis uitgetrapt. Het enige wat mijn

vader over sex zei was: „Als er iemand van jullie met een buik met benen thuiskomt, breek ik jullie de benen.” Later moest ik overgeven als een vriend mij aanraakte. Ik kreeg het gevoel dat ik mismaakt was, ik durfde me niet als vrouw te vertonen.”

ANGST EXPLOITEREN

Het leven in deze tijd, in deze samenleving stelt forse eisen. Maar weinigen vallen uit de boot. Want zo noem je het niet als mensen in hun werk vluchten, voor 100 pct. in hun gezin opgaan, genieten van bepaalde vormen van machtsuitoefening. De meesten redden het wel. Sommigen sluiten zich aan bij wonderbaarlijke Oosterse sekten en ook de Christelijke geloofsbeleving maakt — in de gedaante van de Jezus-movement — een nieuwe revival door. De Paniekzaaiers exploiteren de angst (zoals commandanten doen die angst zien als voorwaarde voor een verhoogde gevechtsbereidheid) omdat ze geloven dat alleen wanneer de mensen echt bang worden voor de milieuverontreiniging er drastische maatregelen genomen gaan worden. Fromm schrijft somber:

„De mens ging zichzelf als een gebruiksvoorwerp zien, een belegging. Het werd zijn hoogste doel succes te hebben, te slagen ofwel: zichzelf zo winstgevend mogelijk op de markt van het leven te verkopen. Zijn waarde als mens schuilt nu in zijn inkomen, niet meer in menselijke eigenschappen als liefde, rede of artistieke vermogens. Geluk komt nu gelijk te staan met het consumeren van steeds nieuwere en betere zaken, het indrinken van muziek, film, pret, seze, drank en sigaretten. Zonder enig zelfbewustzijn buiten datgene wat door conformiteit met de meerderheid wordt bereikt, voelt hij zich onzeker, angstig, van bijval afhankelijk. Hij is van zichzelf vervreemd en aanbidt het produkt van zijn eigen handen, de leiders die hij zelf in het zadel heeft geholpen, alsof zij boven hem stonden, in plaats van zijn eigen resultaten te zijn.”
De pathologie van het normale, waar sommigen niet meer aan mee kunnen doen.

JAN HAASBROEK

LITERATUUR

Erich Fromm, *De gezonde samenleving*, Bijleveld, Utrecht.

Erich Fromm, *De angst voor vrijheid*, Bijleveld, Utrecht.

Jan Foudraine, *Wie is van hout*, (een gang door de psychiatrie), Ambo, Bilt-hoven.

Johanna Fortuin, *Hoevelen zijn van hout en hoevelen zijn hoger*, in *De Groene* van 30-10-'71

„Gek zijn moet goedkoop blijven” (nieuwe psychiatrie botst binnen oude muren) in *H. P.* van 24 november 1971
„Ervaringen van psychiatrische patiënten” in *H.P.* van 29 december 1971
Egbert Tellegen, *Waar was de dood nog meer...* (autografie van een psychose), Ambo, Bilthoven.

uit zijn verband rukken en helemaal voor hun eigen doeleinden gaan misbruiken, zoals progressieve hulpverleners soms met hun cliënten doen door er heroïsche martelaren van te maken; slachtoffers van een door en door verwerpelijk systeem. Maar anderzijds kunnen we Foudraine niet beschuldigen van totale systeemomverwerperij. Iedereen, die waar dan ook, hervormingen wil bewerkstelligen kan uit het boek veel leren over ongewenste tegenkrachten die hij daarbij oproept als hij als een bezetene te werk gaat. Zo citeert Foudraine in zijn boek de Britse filosoof Karl Popper, waar deze schrijft (in *The Poverty of Historicism*):

„Terwijl de „piecemeal” (gematigde hervormer) zijn problemen te lijf kan gaan op een onbevooroordeelde manier, geheel open ten aanzien van de uitgebreidheid van de hervorming die hij nastreeft, kan de holistische of utopische hervormer dit juist niet. De laatste heeft van te voren al besloten dat complete hervorming mogelijk en noodzakelijk is!

Foudraine voegt hier aan toe:

„Het zojuist geciteerde boek bevat veel behartigenswaardigs voor degene die als sociaal-wetenschappelijk werker veranderingen (vernieuwingen) tracht te introduceren.”

Waarschijnlijk is de kritiek van Johanna Fortuin ingegeven door een aversie tegen wat je de omkeringsmanie zou kunnen noemen. Niet de mens is ziek, maar de maatschappij, niet de patiënt, maar juist zijn psychiater, niet de misdadiger, maar de rechter die hem straft etc. En — eerlijk is eerlijk — betrekkelijk flauwe sporen van deze manie zijn wel in dit boek terug te vinden, hoewel schrijvers als Laing het in dit opzicht duidelijk bonter maken.

Ook de aandacht in de pers voor psychiatrische klinieken neemt toe. Niet alleen wordt er vaak over bericht, de benaderingswijze is fundamenteeler en omvattender geworden en geldt niet uitsluitend meer louter conflicten (zoals vorig jaar rond de Willem Arntzshoeve) of incidenten als opstanden van patiënten en ontsappingspogingen. Zo maakte de VPRO-telvisie vorige zomer een film over de therapeutische gemeenschap Amstelland, een onderdeel van het bekende psychiatrische ziekenhuis Santpoort. De voorbereidingen waren grondig. Regisseuze Annemarie Pijlman kwam er wekenlang op bezoek voor ze tenslotte ging filmen. De opnamen hadden een aanpassend effect. Zo lang de filmploeg er was, leek het wel of men zich zo goed mogelijk wilde laten zien. Er waren minder uitbarstingen, er sneuvelden minder ruiten. Toen de ploeg weg

CARTOONS

Bij welk reisbureau heb je deze reis besproken Karel?

